

*Дзеверіна К.С.,
кандидат економічних наук,
провідний фахівець відділу забезпечення діяльності центру,
Сахненко О.В.,
заступник директора центру,
Коструб'як Т.В.,
завідувач сектору юридичного забезпечення,
Полтавський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України*

СТАЛЕ ЕКОНОМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ НА ОСНОВІ ЕКОСИСТЕМНОГО ПІДХОДУ: ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ І БЕЗПЕКА

Екосистема економічного відновлення являє собою цілісну систему взаємодії державних, приватних та інституційних складових, спрямованих на забезпечення сталого розвитку, безпекоорієнтованість, впровадження інновацій, раціональне використання ресурсного потенціалу, розвиток промисловості тощо. Вона охоплює оновлення виробничих процесів, розвиток людського капіталу, цифрову трансформацію, а також адаптацію до сучасних умов невизначеності.

Теорія екосистем, екосистемного підходу щодо аналізу соціально-економічних процесів залишається системно неопрацьованою і досить розмитою. Разом з тим, зауважимо на таких особливостях екосистем, як коеволюція і адаптивність. Коеволюція характеризується тим, що економічні агенти (актори) перебувають у мережі взаємодії, взаємозалежностей один від одного, і зміни у цій взаємодії спричиняють ланцюгову реакцію щодо наслідків екосистемної діяльності. В свою чергу, висока адаптивність екосистемних структур є критично важливою за умов нестабільності і непередбаченості соціально-економічних процесів в суспільстві [1].

Саме вищезазначені характеристики екосистеми, в умовах функціонування воєнної економіки та у період післявоєнного відновлення, набувають системоутворювального значення, визначають здатність держави до сталого соціально-економічного розвитку. Вони сприяють формуванню адаптивних, стійких і взаємопов'язаних інституційних і економічних механізмів, що формує ефективне використання ресурсів, відновлення виробничого потенціалу та підвищення рівня соціальної стабільності. Водночас, у межах такого підходу, ключовим принципом виступає людиноцентризм, який передбачає орієнтацію на потреби, безпеку та добробут людини, розвиток людського капіталу та підвищення якості життя як пріоритетних цілей відновлювальних процесів.

Зазначимо, що функціонування екосистем не визначається виключно адміністративно-розпорядчими впливами «згори», а ґрунтується на процесах самоорганізації їхніх суб'єктів, які реалізуються через узгоджені процедури, спільно сформовані правила та інституціоналізовані норми взаємодії. При цьому, ключовими домінантами формування, функціонування та розвитку екосистем виступає орієнтація на стійкість і принцип людиноцентризму, що передбачає пріоритетність людського виміру, потреб і цінностей у процесах трансформації та відновлення [1]. Сталому економічному відновленню сприятиме розвиток промисловості, як генератору доданої вартості, зайнятості, інноваційного розвитку, технологічного прогресу та розширення експортного потенціалу країни. Забезпечення сталого розвитку зумовлює необхідність переходу від фрагментарних заходів до системної розбудови шляхом скоординованої взаємодії промислової, освітньої, трудової, міграційної та цифрової політики [2]. Узгодження та взаємодія всіх політик забезпечить узгоджений розвиток людського капіталу, виробничих спроможностей і технологічної реконструкції та цифрової модернізації економіки, а головне це повинно відбуватися на підставі людиноцентричного підходу.

Підходи до формування безпекоорієнтованої інноваційної екосистеми передбачають інтегровану взаємодію державних інституцій, бізнесу, наукового сектору та громадських організацій як ключову умову забезпечення її стійкості. Управління ризиками в такій системі реалізується через систематичний моніторинг, ідентифікацію, аналіз та оцінювання екологічних і економічних ризиків, а також через об'єднання інституційних та ресурсних можливостей для впровадження інновацій [3]. Водночас ефективність такої екосистеми визначається здатністю інтегрувати ресурси та зусилля для впровадження інновацій, розробляти стратегії сталого природокористування та забезпечувати узгодженість дій між усіма суб'єктами. Це створює підґрунтя для прийняття обґрунтованих управлінських рішень і досягнення довгострокового збалансованого розвитку.

В умовах зростаючої невизначеності, зумовленої військовими конфліктами, активною цифровізацією та соціальними трансформаціями, підприємства змушені адаптувати свої системи управління до динамічного зовнішнього середовища з метою мінімізації впливу ризиків. Внаслідок цього, є доцільним застосування моделі екосистемного управління економічною безпекою підприємства в умовах воєнної економіки та післявоєнного відновлення, яка комплексно враховує фінансові, операційні, ризикові та екзогенні чинники.

Функціонування екосистеми забезпечується через взаємодію ключових суб'єктів. Зокрема, державні органи влади формують нормативно-правове середовище та реалізують механізми підтримки економічної стійкості

підприємств шляхом надання фінансових і організаційних інструментів (грантів, субсидій, пільг тощо). Підприємства, в свою чергу, розробляють і впроваджують адаптивні стратегії управління, формують резерви для нейтралізації ризиків та підвищують власну стійкість до кризових явищ. Важливу роль відіграють міжнародні організації та держави-донори, які забезпечують фінансову допомогу та інвестиційну підтримку процесів відновлення. Громадські організації сприяють збереженню соціальної стабільності, захисту трудових колективів і виступають комунікаційною ланкою між державою, бізнесом і міжнародними партнерами. Інвестори та бізнес-партнери забезпечують ресурсну підтримку розвитку підприємств, беруть участь у реалізації спільних проєктів та стимулюють інноваційну діяльність [4].

Таким чином, людиноцентричний підхід у поєднанні з екосистемною парадигмою виступає концептуальною основою забезпечення сталого економічного відновлення в умовах воєнної та післявоєнної трансформації. Ефективність екосистемних структур визначається їх здатністю до адаптивності та коеволюції, що забезпечує узгодженість дій суб'єктів, стійкість до зовнішніх шоків і динамічну рівновагу соціально-економічних процесів. Водночас людиноцентризм визначає пріоритетність розвитку людського капіталу, забезпечення безпеки та підвищення якості життя як стратегічних орієнтирів відновлення.

Список використаних джерел:

1. Колот А.М. *Екосистемність як імператив стійкого людиновимірного розвитку : препринт*. Київ : КНЕУ, 2024. 52 с.
2. *Екосистема економічного відновлення України: координація промислової, освітньої, трудової, міграційної та цифрової політик* / Новікова О. Ф. та ін. Науково-доповідна записка. Інститут економіки промисловості НАН України. 2026. URL: <https://zenodo.org/records/18644407>.
3. *Формування інноваційної екосистеми сталого економічного відновлення і розвитку регіонів для посилення національної безпеки України* / Кащена Н.Б. та ін. Науковий журнал «Український журнал прикладної економіки та техніки». 2024. Т. 9. № 3. С. 256-261.
4. Марценюк Л.В., Файфер С.М. *Комплексний підхід до створення бізнес-екосистеми економічної безпеки підприємств України в умовах воєнної економіки та післявоєнного відновлення*. Науково-практичний журнал «Агросвіт». 2025. № 4. С. 56-63.